

HELLE HECKMANN

Pædagog og forfatter.

Jeg har siden 1987 arbejdet som pædagog og leder i en integreret institution for børn i alderen 1-7 år. Ved siden af mit arbejde har jeg skrevet artikler og bøger om børns udvikling. Bøgerne er blevet oversat til flere sprog, hvorfor jeg også har holdt en række foredrag ved internationale konferencer, bl.a. UNESCO's børnekonference i Brasilien i 2008.

MARIA REUMERT GJERDING

Mor til to børn og medlem af NOAH Modvækst.

Jeg har været med til at starte NOAH Modvækst og er desuden mor til to børn. Til daglig fungerer jeg som miljøpolitisk medarbejder for Enhedslistens folketingsgruppe. Jeg har en uddannelse i Miljøplanlægning og International Udvikling fra Roskilde Universitet og har tidligere arbejdet som miljørådgiver i en privat virksomhed.

VÆKST ELLER OPVÆKST? MERE TID TIL BØRNENE

AF HELLE HECKMANN OG MARIA REUMERT GJERDING

I vækstsamfundet har barndommen ikke nogen funktion, hvorfor der ikke tages hensyn til børnenes behov! Så hård lyder konklusionen i denne artikel. Børnene er alt for lang tid i institution, kommer i skole i for ung en alder, er for passive i dagligdagen og bestikkes alt for ofte med legetøj, slik og chokolade af trætte forældre. Børn behøver tid og har brug for overskud til at udvikle sig gennem leg og bevægelse og rum til at bidrage til fællesskabet. Arbejdslivet lægger beslag på forældrene i en sådan grad, at børnene ikke får det, de har mest brug for. Helle Heckmann og Maria Reumert Gjerding råber på mere tid til børnene.

I et samfund, hvor velstand og forbrug er de største og altoverskyggende mål, er der ikke brug for børn. Børn har ikke nogen funktion, og i sig selv har barndommen ingen umiddelbar værdi. Ud fra samfundets perspektiv er barndommen noget, der skal overstås, helst så hurtigt som muligt.

Ikke desto mindre er de fleste børn i dag både planlagte og meget ønskede. At have børn er for mange et statussymbol. At få børn er blevet et projekt. Alle forældre ønsker at give deres børn det allerbedste, heriblandt en god og tryk barndom. På trods af at de er ønsket, tilbringer næsten alle børn ældre end et år mere end halvdelen af deres vågne timer i institution. Denne lange institutionstid er samfundsmæssigt helt

accepteret. Det er nødvendigt, at børnene er længe i institution, fordi begge forældre skal passe et arbejde, da to indtægter for de fleste familier er en nødvendighed.

Forældre med fuldtidsjob er splittede mellem to liv: På den ene side livet på arbejdspladsen, hvor man er midt i en karriere, og hvor man indgår i en social sammenhæng. På den anden side livet i familien og som forælder, hvor barnet stiller nogle helt særlige krav om fællesskab, nærhed og ikke mindst masser af tid.

Masser af tid er det eneste moderne, forældre i et vækstsamfund har svært ved at give deres børn. Som konsekvens heraf har begrebet „kvalitetstid“ sneget sig ind i relationen mellem barn og voksen. Dette

begreb bygger på en opfattelse af, at det ikke er kvantitet af tid børn har brug for, men derimod tid af en særlig høj kvalitet, hvor barnet og den voksne er sammen på en intens måde.

Men for barnet giver kort og intens kvalitetstid ikke megen mening. Børn har brug for kvantitet af tid sammen med deres forældre. Det kræver tid at skabe rammerne for, at små børn kan vokse og udvikle sig til selvstændigt tænkende mennesker med indfølelse over for andre mennesker og engagement i den verden, de er en del af. Det kræver tid at opbygge en sund selvtilid og et solidt selvværd, ligesom det kræver en fornemmelse for sig selv og en bevidsthed om egne evner.

Vi er i dag vidne til en bekymrende udvikling blandt børn, som man har svært ved at finde en forklaring på: Siden midten af 90'erne er antallet af børn med psykiske problemer steget med mere end 150%. Vi ser stigende problemer med mobning, der bliver mere og mere rå og brutal. Samtidig er antallet af børn med såkaldte 'adfærdsvanskeligheder' steget markant. Helt konkret bliver flere og flere børn diagnosticeret med ADHD og kommer i medicinsk behandling for deres adfærdsforstyrrelse. Denne udvikling er tegn på, at vi i stigende grad har børn, der har vanskeligt ved at mærke sig selv og sine grænser, at fornemme hvor andres grænser går og at udvise empati.

Noget tyder på, at børnene ikke trives i vækstsamfundets høje fart. Denne artikel har til formål at kaste lys over børnenes og barndommens vilkår i vækstsamfundet. Vi

vil derfor i det følgende betragte vækstsamfundet ud fra det lille barns behov.

Barnets udviklingstrin

Barndommen er noget helt særligt i et menneskes liv. Selve fundamentet for det voksne menneskes fysiske og psykiske velbefindende grundlægges i de første syv leveår. For at forstå barnets behov og hvordan dette behov kan imødegås, er man nødt til at forstå, hvordan børn udvikler sig og modnes, hvordan barnet lærer verden at kende, og hvordan grundlæggende menneskelige egenskaber udvikles.

Det nyfødte barns kontakt med verden er meget begrænset og går primært gennem munden. Øjnene åbnes langsomt og enhver bevægelse er instinktiv og ukontrolleret. Langsomt begynder muskelmassen at bygges op. Bevægelserne bliver mere og mere koordinerede, og barnet begynder at smage på verden. Herefter starter en meget intensiv optræning af barnets krop. Fra kun at kunne ligge på ryggen og kigge op i loftet triller barnet fra side til side, indtil det kan komme rundt på maven og se verden fra en ny vinkel. På denne måde udvider verden sig langsomt for barnet i barnets eget tempo og i barnets egen udviklingstakt.

I det andet og tredje leveår bliver verden fortsat gradvis større, og den fysiske krop bliver stærkere og opøver nye færdigheder. Barnet er et meget alvorligt lille væsen, der med en intens koncentration iagttager verden omkring sig og efterligner, hvad det ser. Når man observerer de helt små børn, er det påfaldende, at de bruger størstedelen

af deres tid på at iagttage deres omgivelser. Intet barn er født med en viden om, hvordan man gebærder sig i verden, og barnet har derfor et indre behov for at lære. Barnet lærer ved at observere og efterligne. Det er derfor afgørende for barnet, at det har voksne omkring sig, der udfører meningsfulde, efterlignelsesværdige ting, der har noget med dagliglivet at gøre. Barnet iagttagere, hvad der sker, og efterligner handlingerne i legen. Barnet går fra den spontane efterligning til at udvikle en mere differentieret efterligning af handlingsmønstre. Det er i denne proces barnets sociale kompetencer grundlægges og langsomt udvikles. Udover voksne mennesker er det også af stor vigtighed for barnet, at det har både større og mindre børn omkring sig i denne fase, da børnene spejler sig i hinanden og inspirerer hinanden i udviklingen.

Barnet træner fortsat sin fysiske krop og sin fysiske formåen og øver nye evner og nye bevægelser. Det et- og toårige barn lærer at gå baglæns, at trille rundt og at lægge hovedet tilbage. Det er alt sammen fysiske udviklingstrin, som man har gennemgået det første år, som man gentager det andet og tredje år - bare mere avanceret og i en mere tredimensionel retning. Det toårige barn begynder at kunne forstå verden på en mere nuanceret måde end det etårige barn, men samtidig lever det stadig meget i efterligningen.

I treårsalderen begynder det lille barn at finde sig selv på en ny måde. Det går op for barnet, at det er afsondret fra verden, og der er en tydelig adskillelse mellem „mig“

og alle andre. Denne store og voldsomme erkendelse medfører, at grænserne til verden skal afprøves (denne fase kaldes også trodsalderen). Hvor det de første tre år primært var en fysisk udvikling og en iagttagelse af verden, der optog barnet, så er det i treårsalderen de sociale kompetencer, der udvikles. Barnet bliver deltager i verden. Legen med de andre børn begynder at få en betydning, og fællesskabet er af stor vigtighed. Barnet begynder at få indre billeder, som det gennem det sociale liv afspejler med andre børn, og det begynder at lære at samarbejde med andre.

I dette og de efterfølgende år er det af største vigtighed for barnet, at det er inddraget i en social kontekst, hvor det oplever, at det udfylder en meningsfuld funktion. Barnets sociale fællesskab er familien. I familien skal den treårige tages i brug og have „pligter“ i fællesskabet, så barnet oplever at det bidrager til, at hverdagen hænger sammen. Pligterne kan være at sætte glas på bordet, når der skal spises eller at tørre bordet af med en klud, når der gøres rent. Det vigtigste er, at barnet oplever, at der er brug for det, at det udfører en funktion, og at det er vigtigt for det fællesskab, det tilhører. Det er afgørende for udviklingen af et sundt selvværd, at barnet føler sig påskønnet og vigtig for fællesskabet.

Bevidstheden om, at der er en adskillelse mellem barnet og resten af verden, bliver endnu mere udviklet hos fireårsbarnet. Her træder angsten ind i livet, og barnet erkender, at der er noget uden for „mig“, som er ukendt. Det er en fase, hvor barnet lærer

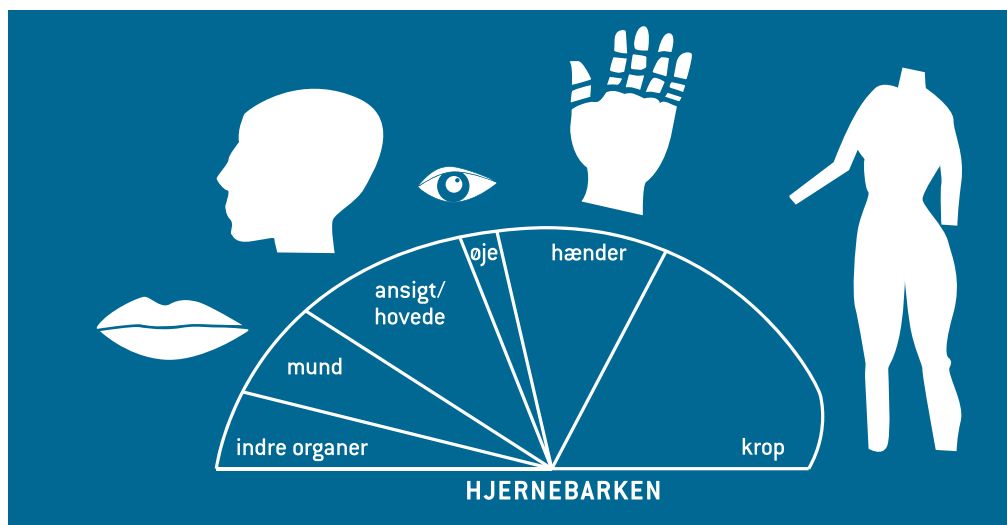
at overvinde angst. Femårsalderen er barn-
dommens mest harmoniske alder. Barnet
mestrer mange ting og har endnu ikke fået
en vanetænkning, der begrænser den na-
turlige nysgerrighed. Man lever i fantasien,
man sprudler af energi, man kan alting.

Dette står i skærende kontrast til seks-
årsalderen, der er en periode, hvor barnet
går ind i en indelukket tilstand og ikke
føler, det kan noget som helst. Kroppen
udvikler sig kolossalt i denne fase. Arme
og ben vokser, tænderne falder ud, og nye
store tænder vokser frem. I den proces er
det som om, den psykiske udvikling går helt
i stå, og livet forekommer svært. Denne pe-
riode kan fejlagtigt tolkes som om, børnene
keder sig og har brug for nye udfordringer.
Det, børnene i virkeligheden har brug for,
er en periode, hvor der absolut ikke sker
noget som helst, og hvor de kan få lov til at

gå igennem en indre forvandlingsproces.
For når barnet har gennemgået denne pro-
ces, sker der en forvandling. Omkring de
syv år får børnene et enormt overskud. De
er skolemodne og klar til at indtage verden.

Udvikling gennem krop og sanser

Barnet udvikler sig de første syv år gennem
kropslig udfoldelse og lærer sig selv og ver-
den at kende gennem sanserne. Det er der-
for afgørende, at barnet ikke indskrænkes i
sit fysiske felt, men derimod får ro og plads
til kropslig udfoldelse og til langsomt at ud-
vide sit fysiske felt i sin egen udviklingstakt.
At kunne gå langt, løbe, klatre, falde uden
angst og løfte sig op over jorden giver barnet
en sund sikkerhed og tryghed i sig selv samt
en bevidsthed om sig selv, sine egne grænser
og hvilke udfordringer, der mestres. Heri-
gennem opbygger barnet en naturlig selvtil-

Figur 1. Den kapacitet hjernen bruger på at oversætte elektriske impulser fra kroppens sanseapparat. Kilde: Penfield & Rasmussen, 1950.

lid og et solidt selvværd. Et barn, der kan føle sig selv og sine egne grænser, har også en naturlig fornemmelse for, hvor andre børns grænser går. Børn, der ikke har mulighed for bevægelse og for gradvist at lære deres krop og egne fysiske begrænsninger at kende, udvikler ikke denne fornemmelse for egne grænser eller begrænsninger.

Udover plads til fysisk udfoldelse har det lille barn brug for ro til uforstyrret at kunne arbejde med sine færdigheder og bruge sine sanser. Det er alle sanserne, der tages i brug, når verden skal udforskes. Der bliver smagt på jorden, hoppet i vandpytten, og hænderne begravet dybt i mudderet. Et barn kan bruge timer på at undersøge indholdet i en vandpyt eller på at begejstres over en snegls langsomme vandring hen ad stien. Det er i denne proces, at barnet lærer verden at kende og bliver fortrolig med den.

Barnet har ikke brug for nye impulser hele tiden, tværtimod har det brug for en rytmisk og genkendelig hverdag, det kan trives i. Når hverdagen er rytmisk, og barnet derfor ved, hvad dagen bringer, tvinges det ikke til hele tiden at forholde sig til uforudsete begivenheder. I stedet kan det bruge sin energi på at opdage verden og sig selv. For barnet opleves en hverdag bygget op omkring den samme genkendelige rytme ikke som ensformig og triviell. Dette skyldes, at barnet udvikler sig så meget i de første syv leveår, at verden fremstår på en ny måde ved hvert nyt udviklingstrin, det tager. Når barnet får fred til at udvikles i sit eget tempo, opøver det evnen til at fordybe sig, og det gør barnet trygt.

Læring gennem iagttagelse og handling

Et barn er ikke et tænkende individ på samme måde som en voksen, og det forstår ikke abstrakte begreber som 'at skynde sig' eller 'lige om lidt', ligesom det overhovedet ikke forstår lange, velmente forklaringer og udredninger. Et barn er meget konkret og lever i nuet. Det, der gælder, er det, der sker her og nu. Børn lærer gennem handlingen, først senere udvikles følelserne i forhold til f.eks. at mærke lyst og ulyst, og senere igen udvikles den reflekterede tænkning. Dette er stik modsat den voksne, der først tænker, så føler og mærker efter og til sidst – måske – handler. På mange måder kan man sige, at et barn er en „omvendt voksen“, der lever først i handlingen, så i følelsen og så i tanken, og altså absolut ikke er en „lille voksen“.

Børn er heller ikke født moralske, så de ved ikke umiddelbart, hvad der er rigtigt eller forkert. Det er noget, de skal lære af det samfund, de lever i, og fordi det er børn, er det noget, der skal læres ved at se det i handling. Man kan f.eks. ikke forklare et barn, at det skal passe på naturen, det er i stedet noget barnet skal lære ved at se voksne, der gennem handling viser, at det at passe på naturen er noget, man gør som en selvfølgelig handling. Den moralske handling vil da udvikles i barnets underbevidsthed som en naturlig ting.

Overskud kræver søvn og god mad

En rytmisk og genkendelig hverdag, hvor barnet har ro og plads til fysisk udfoldelse og mulighed for at iagttage og efterligne

voksne, der udfører meningsfulde efterlignelsesværdige handlinger, er det centrale for barnets sunde udvikling de første syv år. Men samtidig er det de basale behov for mad og søvn, der er det vigtigste for det lille barn.

Børn er utrolig afhængige af at få nok søvn. Hvis et barn ikke har sovet nok, har det meget svært ved at have kræfter til det sociale liv og det, det kræver, at være sammen med andre børn. Med andre ord, så afhænger en god dag af en god nats søvn. Børn mellem tre og syv år har brug for omkring 12 timers søvn, og det er afgørende, at barnet selv får lov at vågne om morgenen og altså ikke skal vækkes. Et barn, der skal vækkes, har ikke sovet nok.

I søvnen gennemlever barnet dagens begivenheder. Derudover udskilles vigtige væksthormoner, så for lidt søvn kan få alvorlige konsekvenser. Undersøgelser har vist, at børn, der sover bare en time for lidt i døgnet, kan udvikle samme symptomer som børn med adfærdsforstyrrelsen ADHD. For at søvnen kan blive god, må barnet være træt. Det vil sige, at det må have bevæget sin krop så meget, at kroppen har brug for hvile. Hvis det kun er hovedet, der i løbet af dagen har været i brug, formår barnet ikke at finde hvile i kroppen, og barnet kan ligge længe uroligt i sengen, inden søvnen indfinder sig.

Igen er det således bevægelse, der er kernen i barnets trivsel. Udover at bidrage til den gode søvn giver bevægelse også god appetit. En aktiv krop kræver en god ernæringsrigtig mad, som er i stand til at opfylde

kroppens krav om brændstof. Men mad er mange ting og i høj grad langt mere end brændstof. Hele oplevelsen af måltidet, dvs. stemningen og æstetikken, har lige så stor betydning som det, man faktisk indtager. Det har altså betydning, hvordan optakten til måltidet i form af fællesskabet omkring madlavningen er, ligesom det æstetiske omkring borddækningen og serveringen af maden er vigtig og ikke mindst den ro, man mødes i som familie omkring måltidet. Det er alle disse elementer, der er med til at give brændstof til barnet. Et måltid alene foran fjernsynet giver ingen kræfter ligesom et barn, der oplever en konfliktfyldt spisesituation, reagerer ved at blive kræsen og opmærksomhedskrævende.

Nutidens fokusering på mesterkokke har fjernet fokus fra den simple, basale ernæring, som kan laves i fællesskab uden det store tidsforbrug. Børn har ikke behov for fremmedartede specialiteter eller eksotisk mad. Snarere tværtimod. Den gode risengrød eller grøntsagspostej med årstidens grøntsager opfylder til fulde alle kravene til et godt måltid for et sundt barn. Børn er simple spisere, og deres små maver har brug for den mest lødige kost, hvilket gør, at det betyder noget hvilken kvalitet og mængde, de tilbydes. Den misforståede belønningsbepisning med kager, chips og lørdagsslik har barnet hverken brug for eller godt af.

Søvn, bevægelse og god mad giver barnet kraft og lyst til det sociale liv med andre børn. I legen, som er det vigtigste redskab for barnet til at arbejde sig ind i livet, opstår mødet med andre, hvori man kan spejle sig

selv. Voksne kan ved deres forbillede vise børnene vejen, men børnene må nødvendigvis gå den selv. Rytmen, man pakker alle disse elementer ind i, giver mening for børnene, da de gennem den tilbagevendende rytme kan genkende tidligere erfaringer, som de senere i livet kan bearbejde intellektuelt. Livets gentagelser på forskellige udviklingsstadier gør barnet rede til at møde livets udfordringer med selvtillid og begejstring. Barnet forventer ikke evig lykke men evig gentagelse.

Barnet i vækstsamfundet

Da barnet ikke har nogen funktion i vækstsamfundet, bliver der ikke spekuleret ret meget over barnets behov i den måde, samfundet er bygget op. I et vækstsamfund, hvor de arbejdsdygtige – børnenes forældre – konstant skal arbejde mere og hårdere for at oppebære et stigende forbrug, er børnene de store tabere.

” I et vækstsamfund, hvor forældrene konstant skal arbejde mere og hårdere for at oppebære et stigende forbrug, er børnene de store tabere.

Barnet i vækstsamfundet tilhører flere og meget omskiftelige fællesskaber, hvilket gør barnets liv uroligt. For eksempel bliver 30-40% af alle forældre skilt, inden barnet

bliver to år, og barnet skal dermed forholde sig til fællesskaber i flere familier. Mange af barnets kræfter på hjemmefronten bruges til at orientere sig om, hvor det er, og hvor det skal hen i morgen eller i næste uge. Daginstitutionen bliver i denne sammenhæng børnenes genkendelige base, hvor de ved, hvad der skal ske, og hvor de ikke behøver bruge kræfter på at forholde sig til en omskiftelig hverdag. Daginstitutionen bliver dermed utrolig væsentlig for børnene, fordi det her er muligt at skabe en hverdag, der er rytmisk, genkendelig, og hvor der er de samme børn og (forhåbentlig) også de samme voksne.

Desværre er fællesskabet i institutionen også meget omskifteligt. I løbet af de første syv år har barnet tit været mange forskellige steder: dagpleje, vuggestue, småbørnsstue, børnehave, fritidshjem (SFO), børnehaveklasse. Dette betyder, at barnet i løbet af de første syv år med jævne mellemrum skal skifte omgivelser og får en ny gruppe af voksne og børn at forholde sig til og, vigtigst af alt, en ny rytme, som barnet skal falde ind i, før det kan finde ro og tryghed.

Det daglige ophold i rigtig mange daginstitutioner er heller ikke tilpasset barnets behov. De fleste børn befinder sig i daginstitutionerne otte - ti timer hver dag (undtagen weekenden). I den tid bliver børnene oftest placeret i et rum med omkring 25 andre børn og presses dermed uvilkårligt til at være sociale i otte-ti timer hver dag. Dette sker i en fase af deres udvikling, hvor de kun er ved at lære at være sociale. På trods af at voksne har helt andre sociale færdig-

Figur 2. De forskellige institutioner barnet bliver introduceret for i sine første leveår.

heder end børn, var der ingen voksne, der ville kunne holde ud at være sociale med 25 andre voksne hver dag i otte-ti timer, uden pauser og uden mulighed for at trække sig tilbage. Der findes da også regler for, hvor mange timer ad gangen voksne må opholde sig i børneinstitutionerne, men ingen tilsvarende regler for børnene.

Når barnet på den måde tvinges til at være socialt i så mange timer med skiftende børn og voksne at forholde sig til, risikerer man, at det lukker af for omverdenen eller udviser aggressiv adfærd overfor andre børn. Børnepsykologer anbefaler da også, at børnene maksimalt opholder sig i institutionerne fem-seks timer om dagen – en anbefaling der, hvis den faktisk blev fulgt, ville undergrave forudsætningen for vækstsamfundets fortsatte ekspansion.

At barndommen i sig selv ikke anses for at have nogen reel værdi ses også afspejlet

i, at skolealderen gradvist fremrykkes, så børnenes år i daginstitutionerne reduceres. Dette er et resultat af en fuldstændig mangel på indsigt i barnets udviklingstrin, og hvor vigtigt det er at afvente den skolemodenhed, der indtræffer omkring barnets syvende år. I Danmark har man gradvist fremrykket skolestarten, så børnene starter, når de er fem-seks år. I USA starter børnene i skole allerede som fireårige. Børnene anskues som vækstsamfundets fremtidige vækstmotorer, og udvikling sammenlignes med et kapløb: Jo før man kommer i gang, jo længere når man. Med andre ord mener man, at barnet kan få et „forspring“ ved f.eks. at lære at læse så tidligt som muligt.

Men der er ingen solide studier, der bekræfter hypotesen om, at et barn, der starter tidligt i skole, skulle opbygge et intellektuelt forspring. Tværtimod strider al forskning i barnets kognitive og intel-

lektuelle udvikling imod denne logik. Dette bekræftes af det hidtil største studie af sammenhængen mellem tidlig læring og evnen til at læse og skrive senere i livet. Studiet, som er udført af Dr. Sebastian Suggate på University of Otago i 2009, konkluderer, at børn, der lærer at læse som femårige, ikke har større læsefærdigheder som 11-årige end børn, der lærer at læse senere (som syvårige). Studiet udfordrer altså den udbredte – men ikke videnskabeligt anerkendte – opfattelse af, at børn, der lærer at læse tidligt, beholder dette forspring senere hen i livet. Dette fik forskerne til at stille det omvendte og meget relevante spørgsmål: Kunne tidlig skolestart have den modsatte effekt, at der var en ulempe for børnene ved at starte i skole før syvårsalderen? Dette spørgsmål er endnu ikke tilstrækkelig belyst, men yderst relevant. For ved at sætte børnene i skole i fem-seksårsalderen, hvor de befinder sig i en indre modningsproces og mest af alt har brug for ro, forstyrrer man barnet i den udvikling, det foretager. At barnet får lov at forblive i sine vante rammer, indtil det syvende år er ikke ligegyldigt, men tværtimod af altafgørende vigtighed for, at barnet kommer godt i gang med livet som skolebarn. Ifølge professor David Elkin vil nogle børn klare for tidlig skolegang uden mén, mens det for andre vil få alvorlige konsekvenser langt ind i voksenlivet.

Mere tid til børnene

Ligesom der er en grænse for, hvor mange timer et barn kan tåle at være væk fra hjemmet, er der også en grænse for, hvor

mange timer en forælder kan tåle at være væk fra sit barn uden at miste fornemmelsen og følingen med barnet. Man er ikke født som forælder. At blive forælder er noget man skal lære, bl.a. skal man jo lære barnet at kende, og den proces kræver tid.

Det fællesskab, der burde fylde mest i barnets liv – livet som medlem af en familie – reduceres til få timers intens „kvalitetstid“. I den tid, hvor familien er samlet, skal mange andre gøremål fra hånden, så det er vanskeligt at finde tid til at inddrage barnet. Samtidig er barnet udmattet og træt efter otte-ti timer i institution. Denne tid, fra institution og til aftensmaden står på bordet, er også kendt (og frygtet af mange der har oplevet det) som „ulvetimen“. I den situation er det ofte langt lettere, hurtigere og mere effektivt at passificere barnet f.eks. foran skærmen, mens aftensmaden klargøres, og der ryddes op. Målet er at nå frem til det forjættede tidspunkt, hvor der er ro og plads til kvalitetstid med barnet. Pligterne er ordnet, og der skal leges.

” Begrebet ‘kvalitetstid’ er et farligt begreb, for det er fuldstændig det modsatte af, hvad et lille barn har brug for.

Begrebet „kvalitetstid“ er imidlertid et farligt begreb, for det er fuldstændig det modsatte af, hvad et lille barn har brug for. Et barn har ikke brug for, at far eller mor en

time hver aften intensivt helliger sig at bygge en togbane eller at lægge et puzzlespil. Det har derimod brug for at blive inddraget i det sociale fællesskab ved at bidrage til de daglige gøremål, der sikrer, at hverdagen hænger sammen, f.eks. madlavning, opvask, borddækning, rengøring samt at have alderssvarende pligter i fællesskabet. Samtidig har barnet brug for at kunne iagttage de voksne udføre meningsfulde handlinger, som barnet kan efterligne i legen. Derudover har barnet brug for at få mulighed for at afprøve sine færdigheder til f.eks. at tage tøj på i praksis. Men at inddrage barnet på barnets præmisser kræver tid. Meget tid. Det kræver, at der er mulighed for at madlavningen tager tid, at det at vaske op og gøre rent bliver en social aktivitet, frem for noget der bare skal overstås, ligesom der skal være god tid både morgen og aften til, at barnet selv får lov at tage tøj på.

Sådan er hverdagen i meget få familier. Der er simpelthen ikke tid, og i misforstået kærlighed bliver alting gjort for barnet. Den manglende tid i hverdagen stresser barnet og giver ikke barnet mulighed for at fordybe sig og opleve verden i sit eget tempo. Som forældre oplever man ofte, at man bliver nødt til at manipulere med barnet for at nå det hele. Om morgenen kan det f.eks. være nødvendigt at få barnet til at skynde sig, for der er slet ikke tid til, at det skal tage tyve minutter at iføre sig en strømpe. Barnet føler i disse gentagne, stressede situationer, at det ikke bliver taget alvorligt, fordi der ikke er tid til at dvæle ved de ting, barnet oplever.

Sideløbende med inddragelse og nærvær har barnet brug for, at det kan være sig selv. Børn har brug for privatliv uden andre børn, og hvor der ikke står voksne bøjet over det og tilbyder det nye ting, og fortæller det hvad det skal gøre, og hvad det må og ikke må. Der tales utrolig meget til barnets forstand, på trods af at barnet slet ikke er på et stadie i sin udvikling, hvor det forstår udredninger og forklaringer.

Når barnet får fred, plads og ro til at være sig selv, begynder det at lege. Barnets leg er procesorienteret frem for målorienteret, og for barnet er det den dybeste alvor. I legen efterlignes de voksnes handlinger på egne præmisser, indtil barnet har forstået, hvad det handler om. Hvis det ikke får fred til at lege selv, får det aldrig lov til at udspille sin egen efterligning af verden; det afskæres fra at lære verden at kende på sine egne præmisser.

Børnesygdomme er det meget vanskeligt at få plads til i vækstsamfundet. Når et barn bliver syg, har det brug for at være hjemme, indtil det bliver rask, hvilket kan strække sig over flere uger. Forældre har ret til at være hjemme med deres barn på barnets første sygedag og for nogen også på barnets anden sygedag. Dernæst må andre tage over. Det er derfor påkrævet, at alle børnefamilier har et udbygget netværk af bedsteforældre og andre, der ikke længere er aktive på arbejdsmarkedet, og som er i stand til at passe barnet i sygdomsperioder. Men også det er i modsætning til vækstsamfundets logik, hvor man også ønsker, at de ældre trækker sig tilbage senere og

senere. Resultatet er, at antallet af børn, der ankommer til institutionen fyldt med panodil, er stigende.

Mange børnefamilier føler sig stressede og utilfredse og har svært ved at få det hele til at hænge sammen. Samtidig er mange forældre plaget af dårlig samvittighed over for børnene. Dårlig samvittighed over, at man ikke har tid nok sammen, dårlig samvittighed over, at når man så er sammen, så er man som forælder både træt og udmattet, fordi arbejdet har fået de bedste timer af ens dag, og ikke mindst dårlig samvittighed over, at man som forælder engang imellem bare ikke kan overskue at være sammen med sine børn. Her kommer et stærkt stigende forbrug af legetøj ind som kompensation. Man køber sig til aflad for sin dårlige samvittighed. Man køber sig til engang imellem at kunne få en lille smule fred.

” Som forældre køber man sig til aflad for sin dårlige samvittighed – køber sig til engang imellem at kunne få en lille smule fred.

Materialismen er dermed kommet ind i familiens liv, uden barnet på nogen måde har bedt om det. Dermed ikke sagt, at barnet ikke begejstres ved nye ting. Børn er fantasiske forbrugere. De vil ha' alt, fordi de er nysgerrige og siger ja til alt. De fascineres

ved former og farver. Men interessen for det nye legetøj forsvinder hurtigt, fordi barnet først og fremmest har brug for redskaber til at lære verden at kende. Praktisk regntøj til at ligge i pytten og opdage regnormen. Legetøj med en høj sandhedsværdi, der giver barnet mulighed for at efterligne verden af de rigtige materialer, til at bygge og rive ned og bygge noget nyt i en anden form. Børn kan omforme tre klodser, en pind og en bunke sand til 100 forskellige ting, og det er i denne proces, at nysgerrigheden og kreativiteten bliver grundlagt. Lego og computerspil er netop det modsatte af at lade kreativiteten blomstre. Her findes der kun én – forudprogrammeret – løsning, som det bliver barnets opgave at finde, hvilket kan være fint, men primært i en senere alder.

En vej ud

Kampen for et godt børneliv er kontroversiel, idet den kræver, at barnets tarv sættes i centrum, og at der helt grundlæggende gives plads til, at forældre får mere tid sammen med deres børn. Samfundet vil imidlertid have noget helt andet fra børnenes forældre, nemlig at de er til rådighed for arbejdsmarkedet og bidrager til at få vækstsamfundets hjul til at køre hurtigere og hurtigere.

Dette dilemma får forældrene til at føle sig splittede mellem to modsatrettede sæt af krav.

Splittelsen er meget reel og meget dyb. Fremtidens store udfordring bliver at få bygget bro mellem forældrenes liv på arbejdsmarkedet og forældrenes liv med deres

børn på en måde, der skaber rimelige vilkår for børnene. Hidtil har det været vækst-samfundet, der har vundet kampen om forældrenes tid.

Et godt børneliv står i skærende kontrast til vækstsamfundets krav om stigende velstand, længere arbejdstid, effektiviseringer og højere tempo. Konsekvenserne af denne dybe modsætning viser sig i form af både børn og voksne med psykiske problemer. Så hvis vi vil have sunde og raske mennesker med betydelige ressourcer, er det nødvendigt at satse på børnene og bringe barndommen i centrum. Hele menneskets fundament bliver grundlagt de første syv år, derfor bør det være ethvert menneskes ret at have syv rolige år, hvor man får den tid, man har brug for til at blive menneske.

Dette vil imidlertid kræve et arbejds-marked, der er indrettet til, at mennesker en del af deres arbejdsliv kan trække sig helt eller delvist tilbage for at hellige sig et helt andet type fuldtidsarbejde: Livet som forælder. Det kræver et arbejdsmarked, der er organiseret ud fra, at børn ikke skal opholde sig i institutionerne mere end fem-seks timer om dagen, at børn bliver syge, og at børnene har brug for deres forældre under sygdom (i mere end to dage).

Daginstitutionerne udgør en vigtig kilde til fællesskab og socialt samvær med andre børn og giver børnene noget, de ikke kan få i familien. Men daginstitutionerne bør indrettes, så de tager hensyn til barnets behov for at forblive i de samme genkendelige omgivelser. Man kan derfor med fordel integrere institutionerne på tværs af alder,

så vuggestuebørn og børnehalebørn fysisk befinder sig samme sted, selvom de vil tilhøre forskellige grupper og beskæftige sig med forskellige aktiviteter. Daginstitutionerne bør også indrettes i mindre enheder, så barnet har mulighed for at kende de børn, det går sammen med og at føle sig tilknyttet. Derudover skal daginstitutionerne indrettes, så børnene har mulighed for masser af tid udendørs, f.eks. ved at de kommer ud af byen og ud i naturen, hvor de får mulighed for masser af bevægelse og fysisk udfoldelse

At give plads til børnene vil også give plads til en række nye typer af fællesskaber: Fællesskaber mellem familier i lokalområdet eller omkring fritidsaktiviteter uden for hjemmet. Hvis langt flere familier var hjemme en større del af dagen, kunne børnene i højere grad lege i gaderne, og fædre og mødre ville have et socialt samvær. Samtidig ville det give plads til en anden ro og fordybelse omkring hverdagssituationer som f.eks. madlavning, hvilket kunne medføre en bevægelse fra fast food til slow food, i takt med at familien kræver sin plads i samfundet tilbage.

I „gamle dage“ sagde man, at der skulle en hel landsby til at opdrage et barn, fordi barnet skulle have indsigt i alle de funktioner, der var nødvendige for, at fællesskabet kunne bestå. Barnet skulle således kende skomageren, slagteren, postmanden osv. Dette står i diametral modsætning til i dag, hvor barnet er sat helt uden for samfundet i sin helt egen enklave, hvor det bliver ak-tiveret sammen med jævnaldrende. Barnet

Figur 3. Barnet har brug for tid til at bidrage til fællesskabet, tid til at klare sig selv og tid til fordybelse.

ser ikke livets gang og deltager ikke i fællesskabets aktiviteter på sine egne præmisser. Selvom det ikke er livet i landsbyen som i „gamle dage“, vi skal tilbage til, er der alligevel en del sandhed i det gamle mundheld, som er værd at huske på: At vi skal leve sammen med vores børn. Vi skal skabe den plads og tid, der er nødvendig for, at de på egne præmisser kan blive en uundværlig del af fællesskabet.

” Vi skal skabe den plads og tid, der er nødvendig for, at børn på egne præmisser kan blive en uundværlig del af fællesskabet.

Anbefalet videre læsning

Christina Alftan: *Umulige børn styres med en diagnose*, Avisen.dk; 3-9-2007.

Mona Samir Sørensen: *Små børn skal tidligt i seng – hver eneste dag*. Politiken; 10-4-2010.

David Elkin: *Much Too Early*, „Education Next, a Journal of Opinion and Research“, Summer 2001 issue. Hoover Institution, Stanford University, Stanford, CA.

David Elkin: *The Hurried Child*. Perseus Publishing, 2001.

David Elkin: *Reinventing Childhood*. Modern Learning Press INC, 1998.

Helle Heckmann: *Barndommens baghave: Inspiration til at skabe en hverdag ud fra det lille barns behov*. Solspejlet, 2007.

Helle Heckmann: *Nøkken – en have for børn* (Ved Jean-Paul Bardou), Rudolf Steiner Børnehaven Nøkken. Pimpegryden, 2003.